

І.Ф. Аршава, Е.Л. Носенко, В.Ю. Кутєпова-Бредун

ОСОБИСТІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МУЗИКАНТІВ-ПРОФЕСІОНАЛІВ ТА МУЗИКАНТІВ-АМАТОРІВ

Аршава І.Ф., Носенко Е.Л., Кутєпова-Бредун В.Ю. Особистісні характеристики музикантів-професіоналів та музикантів-аматорів. У дослідженні встановлено, що особистісні характеристики музикантів-професіоналів та музикантів-аматорів статистично значуще відрізняються за ознаками притаманності професіоналам більш високого рівня креативності у поєднанні з високим рівнем нейротизму, тривожності, схильності до переживання астеничних станів. Професіонали також характеризуються більш високою готовністю до ризику.

Незважаючи на те, що зазначені ознаки, згідно існуючих уявлень, не сприяють психологічному благополуччю, у проведеному дослідженні спостерігається протилежна картина – обдаровані професіонали відчують себе психологічно благополучними.

Музикантам-аматорам, на відмінну від професіоналів, притаманні емоційна стабільність, більш високий рівень моральної нормативності у поєднанні з позитивним ставленням до захоплення музикою. Обґрунтовується гіпотеза щодо зв'язку вибору творчої діяльності як професії з глибинною потребою у самореалізації обдарованої людини, вираженні засобами творчої діяльності притаманної їй тривожності, суму, можливості переживання станів «поток». Для аматорів музична діяльність, скоріш за все, є засобом розваги про що і свідчать розбіжності в особистісних характеристиках.

Ключові слова: *музиканти-професіонали, аматори, особистісні відмінності: нейротизм, рівні емоційної стабільності, моральної нормативності, психологічне благополуччя.*

Аршава І.Ф., Носенко Э.Л., Кутєпова-Бредун В.Ю. Личностные характеристики музыкантов-профессионалов и музыкантов-аматоров. В исследовании установлено, что личностные характеристики музыкантов-профессионалов и музыкантов-аматоров статистически значимо отличаются по признакам принадлежности профессионалам более высокого уровня креативности в сочетании с высоким уровнем нейротизма, тревожности, склонности к переживанию астенических состояний. Профессионалы также характеризуются большей готовностью к риску.

Не смотря на то, что упомянутые признаки не способствуют психологическому благополучию, в проведенном исследовании просматривается противоположная картина – одаренные профессионалы чувствуют себя психологически благополучными.

Музыкантам-аматорам, в отличие от профессионалов, присущи эмоциональная стабильность, более высокий уровень моральной нормативности в сочетании с положительным отношением к увлечению музыкой.

Обосновывается гипотеза относительно связи выбора творческой деятельности как профессии с глубинной потребностью в самореализации одаренной личности, выражению средствами творческой деятельности присущей ей тревожности, грусти, возможности переживания состояний «поток». Для аматоров музыкальная деятельность, скорее всего, является способом развлечения, про что и говорят отличия в личностных характеристиках.

Ключевые слова: музыканты-профессионалы, аматоры, личностные отличия: нейротизм, уровни эмоциональной стабильности, моральной нормативности, психологическое благополучие.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

Гра на музичному інструменті – один із найбільш складних видів людської діяльності, який вимагає для своєї реалізації не тільки високої професійної майстерності, але й необхідних для оволодіння будь-якою складною діяльністю вольових зусиль і мотивації. Хоча наявність специфічних музичних здібностей у значній мірі визначає вибір музичної творчої діяльності як професії, крім здібностей необхідна достатньо сильна мотивація для прийняття рішення обрати музичну діяльність як постійний вид діяльності [7].

Авторами сформульовано гіпотези, що зумовлюють вибір музичної діяльності як професії. По-перше, творча діяльність створює для музично обдарованої людини можливість вираження засобами музики своїх душевних станів, пов'язаних як з позитивними, так і з негативними переживаннями і, по-друге, надає можливість переживання унікального психічного стану «поток», що виникає за умов досягнення високого рівня майстерної досконалості і надає їй можливість відчувати високий рівень задоволення собою як суб'єктом діяльності. Цей стан, як встановлено, впливає на психологічне благополуччя людини.

Для перевірки гіпотези ми обрали підхід, що базувався на порівнянні особистісних властивостей, як стійких, так і динамічних – музикантів-професіоналів та музикантів-аматорів. Очікувалось, що оскільки переживання стану потоку, як відомо з літератури з проблеми, доступно за умов досягнення у діяльності високого рівня майстерності, то музиканти-професіонали мають більш високу вірогідність переживання цього стану, а, отже, і відчуття завдяки цьому більш високого рівня психологічного благополуччя. Саме можливість переживання стану «поток» під час виконання творчої діяльності може впливати на вибір її як майбутньої професії.

Ми очікували також встановити шляхом порівняння особистісних характеристик професіоналів та музикантів-аматорів, що професіонали відчують більш високий рівень потреби у переживанні такого стану, оскільки мають більш високі рівні тривожності, нейротизму, схильності до негативних переживань, що також впливає на вибір творчої професії.

Останні дослідження і публікації, виділення невирішених питань загальної проблеми, якій присвячується стаття. Більше трьох десятиліть дослідники намагаються визначити ті характеристики, що відрізняють музикантів від представників інших професій (Bell & Creswell, 1984; Cutietta & McAllister, 1997; Davies, 1975; Kemp.) [12,15].

К.І. Курбатова виявила комплекс характеристик музично обдарованих підлітків, що відрізняли їх від підлітків із середніми здібностями. До них належать: більш високий рівень інтелекту, певні характеристики емоційної сфери та рухово-координаційні характеристики. Про інтелектуальні здібності підлітків свідчить те, що обдаровані підлітки здатні добре структурувати матеріал і логічно мислити. Їм притаманна рухово-координаційна дивергентність взаємодії обох півкуль, відсутність чіткого домінування однієї з рук. Вони характеризуються також більш високою емоційною сенситивністю. Крім того, здібних до музики підлітків характеризує й прагнення до самоствердження [6].

Американський психолог А.Е. Кемп (1996, 2000) провів одне з наймасштабніших досліджень, спрямованих на визначення особистісних характеристик музиканта. Його

дані свідчать про те, що, молоді музиканти як група, значущо відрізняються від немузикантів за рівнем інтроверсії, який зберігається з дитинства до зрілості. Найбільш поширеним аспектом прояву інтроверсії молодих музикантів – є рівень автономності з елементами відчуженості у найбільш талановитих музикантів [13].

На підставі цих даних А.Е. Кемп наголошує на тому, що музиканти є вираженими інтровертами і, разом з цим, відрізняються «хоробрістю», яка породжується не тільки зі значними внутрішніми ресурсами, але також із високим рівнем їх незалежності. Рівень прояву останньої характеристики зростає із збільшенням рівню досвідченості музикантів [13]. На думку О.Л. Музики, позитивний досвід творчої діяльності, набутий у підлітковому віці, дистанціює обдаровану особистість від групи однолітків. Досягнутий нею успіх та визнання дорослими її здобутків у музичній діяльності знецінюються однолітками [5]. А.Е. Кемп вказує також на сумлінність та саморегуляцію, що помітні вже з раннього віку і зберігаються до зрілості. Встановлено також, що професійні музиканти, окрім зазначених вище рис, характеризуються домінантністю (Е+) і хоробрістю (Н+) (за опитувальником 16 PF) [12].

Група більш зрілих музикантів-професіоналів у порівнянні із немузикантами має статистично значущий вищий рівень чуттєвості, уяви та інтуїції, (названий Кеттеллом терміном *Pathemia*). Ця властивість музикантів пов'язана із їх сентиментальністю, мрійливістю та емоційним сприйняттям дійсності [14].

Buttsworth та Smith (1995) перевірили надійність результатів дослідження музикантів-професіоналів А.Е. Кемпа на австралійських студентах-музикантах теж користуючись опитувальником 16PF Кеттелла. У порівнянні з даними А.Е. Кемпа, у музикантів-професіоналів в Австралії виявлено більш високий рівень за шкалою «екстраверсія-інтроверсія», нижчі рівні тривожності та абстрактного мислення при співпадині інших результатів дослідження американських студентів музикантів [15].

Встановлено ще одну додаткову рису темпераменту дорослих музикантів. Хоча більшість молодих музикантів не характеризуються тривожністю, у професіоналів вона зустрічається частіше, рівно як і у талановитих дітей, що відвідують спеціальні музичні школи.

Данні опитування 500 виконавців, у тому числі учасників міжнародних конкурсів, свідчать про те, що специфічна «артистична» тривожність не є показником тривожності як риси темпераменту. Згідно з дослідженням Н.В. Рождественської, кореляції між рівнем концертної тривоги, що діагностувалася за допомогою її авторської методики, та тривожністю, що діагностувалася за методикою Д. Тейлора, не було виявлено [3].

Якщо проблема дослідження специфічних рис особистості професійних музикантів цікавила як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників на протязі тривалого часу, особистісні властивості музиканта-аматора вивчені значно менше. Так, зарубіжні дослідники відмічають позитивний вплив активного захоплення музикою на фізичне та психологічне здоров'я людини (Bailey & Davidson, 2005; Coffin, 2005; Coffman & Adamek, 1999; Hartley, 2003; Rohwer, 2002, 2009, 2010; Shansky, 2010) [10]. Результати досліджень особистості музикантів-аматорів зазвичай свідчать про їх високий рівень соціальної взаємодії і почуття суб'єктивного благополуччя, «наповненості» життя [9].

Професіонали, що працюють із аматорськими колективами вказують на високий рівень мотивації аматорів, задоволення, яке вони відчувають від виконання музики та соціальної взаємодії з іншими учасниками колективів (Cavitt, 2005; Coffman & Levy,

1997; Core, 2005; Palmer 2008; Rohwer, 2002). Хоча деякі дослідники відмічають на першочергове значення соціальної взаємодії та емоційного компоненту спілкування між учасниками колективів, оволодіння майстерністю виконання є часто провідним мотивом для вступу у музикальну спільноту. Аматори надають перевагу вираженню своїх думок та почуттів шляхом музики разом з іншими, а не насамоті [10,11].

Д. Коффман перевіряв гіпотезу відносно того, що патерн особистісних рис професійних музикантів і музикантів-аматорів є однаковими, а розбіжності присутні лише у рівні прояву відповідних рис, проте результати цього дослідження виявились несподіваними. Замість меншої інтенсивності вираженості рис, встановлено, що їх риси протилежні. Користуючись опитувальником Кеттелла, Д. Коффман описав особистість музиканта-аматора як «нормальну» особистість, що переважно відповідає 68% норми за даною методикою. Проте, більш детальний аналіз показав, що деякі розбіжності простежуються за фактором В (мислення), рівень якого виявився значно вищим за середні значення, фактором ІN (незалежність), що виявилися нижчими за середні значення. Отже, представники аматорського колективу переважно були більш послужливі (ІN-), залежні (Е-), серйозні (F-), довірливі(L-) та мали добре розвинене абстрактне мислення (В+). Треба зазначити, що своє дослідження Д. Коффман проводив на аматорському ансамблі осіб похилого віку. Дослідник вказує, що завдяки віку досліджуваних, вони виявилися менш адаптивними та гнучкими ніж молодші музиканти-аматори [9].

Дослідження особистості музикантів-аматорів за допомогою методу самозвіту Д. Чіодо (1997) та П. Гріффіт (2006) показало, що 50% респондентів музикантів-аматорів характеризували свою особистість як артистичну, інтелектуальну та енергійну. Менше половини аматорів вважали себе сміливими, емоційними, позитивними та такими, що мають добру уяву. Л. Дуглас (2011) відмічає серед особистісних рис аматорів компетентність та автономію [16].

Т.Л. Кунтз (2012) методом самозвіту (300 прикметників «Список прикметників») виокремив десять особистісних характеристик музикантів-аматорів, а саме: залежність (80.9%, $n = 182$), активність (80%, $n = 180$), чесність (78.7%, $n = 177$), здібність (75.6%, $n = 170$), дружелюбність (74.7%, $n = 168$), тактичність (71.1%, $n = 160$), сумлінність (70.2%, $n = 158$), адаптивність (69.8%, $n = 157$), вміння цінувати чесноти інших (69.8%, $n = 157$) та практичність (69.3%, $n = 156$). Це дослідження, як і дослідження Д. Коффман, стосувалось аматорів від 50 років [11].

Порівняння музикантів-професіоналів та музикантів-аматорів більш молодого віку можна знайти в одному з найновітніших емпіричних досліджень А. Гюзвела та В. Руха. Автори використали опитувальник «Цінності у дії» (VIA-IS; Peterson, Park, & Seligman, 2005), шкалу прагнення взаємодії з прекрасним (EBS; Diessner, Solom, Frost, Parsons, & Davidson, 2008) та авторську шкалу оцінки «Краси та Досконалості» (ABET; Gusewell & Ruch, 2012.) У професійних музикантів у порівнянні із немужикантами та музикантами-аматорами виявлено значущо вищі рівні саморегуляції, здібності цінувати красу та досконалість. Музиканти-аматори характеризувались більш високими рівнями розсудливості, лідерства, готовності до взаємодії з оточуючими та чесності [16].

Результати проаналізованих вище сучасних досліджень, присвячено порівнянню особистісних властивостей музикантів-професіоналів та музикантів-аматорів, вказують на недостатність емпіричних даних стосовно дослідження особистості аматорів

молодого віку, а також на доцільність застосування більш різноманітного психодіагностичного інструментарію для дослідження особистісних детермінант захоплення музичною культурою. Проте, аналіз представлених в огляді даних дає підстави вважати сформульовані нами гіпотези такими, що мають під собою реальні підстави.

Формулювання цілей і постановка завдань статті. Як зазначалося у вступі, метою даного дослідження була перевірка двох основних гіпотез відносно вірогідних ймовірних розбіжностей в особистісних характеристиках музикантів-професіоналів і аматорів, а саме: притаманності професіоналам поряд з високим актуальним рівнем музичної обдарованості, більш глибокої внутрішньої потреби у її реалізації як засобу вираження високого рівня тривожності, емоційної чутливості, інтроверсії, з одного боку, і наявності позитивного досвіду переживань стану «поток» завдяки високому рівню виконавчої досконалості як засобу підвищення відчуття власного психологічного благополуччя.

Виклад методики і результатів досліджень. Для здійснення емпіричного дослідження було обрано метод квазіексперименту для двох нееквівалентних груп музикантів-професіоналів та музикантів-аматорів, застосування якого дозволило перевірити гіпотези дослідження шляхом визначення міжгрупових розбіжностей за змінними, обраними для операціоналізації гіпотетичних розбіжностей.

У дослідженні взяло участь 122 особи. У першу – групу музикантів-професіоналів увійшло 62 досліджуваних, студентів Дніпропетровської консерваторії ім. М. Глінки та молодих артистів оркестру Дніпропетровського драматичного театру ім. Т. Шевченка. Всі представники даної групи на момент дослідження отримують вищу музичну освіту, та більшість з них вже займаються музичною діяльністю професійно. У другу групу увійшло 60 музикантів-аматорів, студентів Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара та інших осіб, які мають непрофесійний досвід гри на музичних інструментах, займаються музичною діяльністю індивідуально або у групі у вільний час.

Для вирішення поставлених у дослідженні завдань – порівнянні особистісних характеристик музикантів-професіоналів та музикантів-аматорів, було підбрано наступний комплекс психодіагностичних заходів: П'ятифакторний особистісний опитувальник «Велика п'ятірка» (МакКрає і Коста в адаптації А.Г. Шмельова та В.І. Похилько), «Шкала психологічного благополуччя К. Ріфф» (в адаптації Т.Д. Шевеленкової та Т.П. Фесенко), багаторівневий опитувальник «Адаптивність» А.Г. Маклакова та С.В. Чермяніна, Госпітальна шкала тривоги та депресії (Zigmond A.S., Snaith R.P. в адаптації М.Ю. Дробижева) та опитувальник Особистісної креативності (О.Є. Тунік).

Для емпіричної обробки очікуваних розбіжностей між музикантами-професіоналами та музикантами-аматорами в їх особистісних характеристиках було застосовано критерій Манна-Уїтні, для дослідження особливостей особистісних характеристик музикантів різних спеціалізації – критерій Крускала-Уолліса. Група музикантів-професіоналів була додатково розподілена на декілька підгруп: виконавці, що використовують струнні інструменти (N= 13), народні інструменти (N= 9), духові інструменти (N= 12), піаністи (N= 10) та співаки (N= 18).

Порівняння диспозиційних особистісних рис досліджуваних дозволило виявити розбіжності тільки за рівнем нейротизму (див.табл.1).

Таблиця 1.

Міжгрупові розбіжності музикантів-професіоналів та музикантів-аматорів за змінними диспозиційних особистісних рис

Шкали	Музиканти-професіонали	Музиканти-аматори	U_{emp}	Рівень значущості розбіжностей
Екстраверсія	50,3871	53,23729	1473	0,065
Доброзичливість	52,6129	53,11864	1772,5	0,769
Сумлінність	52,91935	50,59322	1626	0,292
Нейротизм	51,90323	47,71186	1423	0,035*
Відкритість новому досвіду	58,22581	57,67797	1822,5	0,973

* $p \leq 0.05$

Дані показали, що у музикантів-професіоналів встановлені більш високі значення за фактором «Нейротизм», які відчувають ускладнення у контролі своїх емоцій. У поведінці це може виявляється як відсутність відчуття відповідальності, ухилення від реальності. Особи з високим рівнем нейротизму з тривогою чекають неприємностей, у разі невдачі легко впадають у відчай і депресію, особливо у ситуаціях, в яких існує психологічна напруга.

Високі показники нейротизму узгоджуються із даними емпіричного дослідження за Госпітальною шкалою тривожності та депресії, що також вказує на більш високий рівень тривожності у музикантів-професіоналів у порівнянні з музикантами-аматорами. (див.табл.2)

Таблиця 2.

Міжгрупові розбіжності музикантів-професіоналів та музикантів-аматорів за схильністю до тривоги та депресії

Шкали	Музиканти-професіонали	Музиканти-аматори	U_{emp}	Рівень значущості розбіжностей
Тривога	7,112903	5,762712	1288,5	0,005*
Депресія	4,33871	5,186441	1482	0,07

* $p \leq 0.05$

Як видно з табл. 2, показник тривоги професіоналів статистично значуще вищий ніж в аматорів, проте не досягає субклінічного та клінічного рівнів (8 балів). За шкалою депресії розбіжностей не виявлено. Це свідчить про те, що відхилень від норми немає, хоча рівень тривоги, як і очікувалось, вищий.

За шкалами психологічного благополуччя статистично значущі розбіжності виявлено як за загальним показником, так і за шкалами – «Автономія» та «Особистісне зростання», що вплинуло і на розбіжності за загальним рівнем психологічного благополуччя. За табл.3. можна побачити, що музиканти-професіонали мають вищий рівень за вказаними шкалами.

Музиканти-професіонали у порівнянні із музикантами-аматорами – більш незалежні, здатні протистояти соціальному тиску у своїх думках та діях і регулювати свою поведінку.

Вони мають почуття безперервності саморозвитку, самовдосконалення, осмисленості життя та почуття реалізації свого потенціалу. Згадані шкали вплинули на значуще вищий рівень загального показника психологічного благополуччя музикантів-професіоналів.

Таблиця 3.

Міжгрупові розбіжності музикантів-професіоналів та музикантів-аматорів за Шкалою психологічного благополуччя К. Ріфф

Шкали	Музиканти-професіонали	Музиканти-аматори	U_{emp}	Рівень значущості розбіжностей
Позитивні відносини з оточуючими	59,532	61,017	1536	0,128
Автономія	59,290	54,525	1227	0,002*
Управління середовищем	58,306	56,576	1710	0,537
Особистісний ріст	67,065	60,390	976	0,001**
Цілі у житті	67,823	62,763	1598	0,31
Самоприйняття	56,081	52,627	1547	0,143
Загальний рівень психологічного благополуччя	370,097	345,898	1019	0,001

* $p \leq 0.05$ ** $p \leq 0.01$

Дані табл.4. свідчать про наявність статистично значущих розбіжностей за багаторівневим особистісним опитувальником «Адаптивність» між групами музикантів-професіоналів та музикантів-аматорів. Статистично значущі розбіжності виявлено за шкалами «Моральна нормативність» та «Астенічні стани». Музиканти-аматори у порівнянні з музикантами-професіоналами мають значуще вищий рівень моральної нормативності, що в термінах авторів опитувальника свідчить про здатність індивіда адекватно сприймати пропоновану для нього певну соціальну роль. Рівень моральної нормативності індивіда відображає два основні компоненти процесу соціалізації: сприйняття морально-етичних норм поведінки і відношення до вимог безпосереднього соціального оточення.

Таблиця 4.

Міжгрупові розбіжності музикантів-професіоналів та музикантів-аматорів за шкалами адаптивного потенціалу

Шкали	Музиканти-професіонали	Музиканти-аматори	U_{emp}	Рівень значущості розбіжностей
Поведінкова регуляція	3,855	3,576	1532,5	0,117
Комунікативний потенціал	4,113	4,288	1824	0,979
Моральна нормативність	4,403	5,441	1220	0,001**
Астенічні стани	3,581	4,051	1385	0,012*
Психотичні стани	3,952	3,898	1728	0,582
Деадаптивні розлади	3,952	3,746	1541,5	0,119

У табл.5 представлено дані, які надають уявлення про рівень креативності професіоналів та аматорів. Як і очікувалось, за цим показником встановлено значущі розбіжності. Як видно з табл.5 статистично значущі розбіжності виявлено за шкалами рівня схильності до ризику, допитливості та загального рівня креативності. Це характеризує музикантів-професіоналів як суб'єктів, схильних до ризику та відкритих новому досвіду.

Таблиця 5.

Міжгрупові розбіжності музикантів-професіоналів та музикантів-аматорів за методикою діагностики особистісної креативності

Шкали	Музиканти-професіонали	Музиканти-аматори	U_{emp}	Рівень значущості розбіжностей
Рівень ризику	15,630	12,261	737,5	0,007**
Допитливість	14,500	12,152	749,5	0,023***
Рівень складності	13,326	12,891	1006	0,817
Уява	10,891	11,087	1028	0,956
Креативність	54,348	48,391	709	0,01**

Порівняння особистісних рис музикантів-професіоналів різних спеціалізацій за показниками шкал особистісного опитувальника «Велика п'ятірка», багатофакторного опитувальника «Адаптивність» та Шкал психологічного благополуччя, дозволило встановити наступні розбіжності, представлені у табл. 6.

Таблиця 6.

Міжгрупові розбіжності музикантів різних спеціалізацій

Шкали опитувальників, де було виявлено статистично значущі розбіжності	χ^2 -квадрат	Рівень значущості розбіжностей	Група, що вирізняється від інших
Загальний_рівень_благополуччя	10,403	,034	+музиканти, що грають на струнних інструментах
Поведінкова регуляція	13,595	,004	+співаки
Психотичні стани	14,094	,003	+музиканти, що грають на струнних інструментах

Як можна побачити із рис.1, підгрупа музикантів співаків має значуще вищий рівень нервово-психічної стійкості і поведінкової регуляції, високу адекватну самооцінку, адекватне сприйняття дійсності у порівнянні з музикантами-інструменталістами. Високий рівень поведінкової регуляції співаків також свідчить і про наявність соціального схвалення (соціальної підтримки) з боку навколишніх людей.

Іншою підгрупою, що відрізняється за ознаками особистісного профілю музикантів-професіоналів є музиканти, що грають на струнних інструментах. Вони мають значуще вищі рівні за шкалами загального рівня психологічного благополуччя та схильності до переживання психотичних станів. В останньому випадку високі кількісні показники схильності до психотичних станів (за методикою «Адаптивність») свідчать про низку вірогідність цих станів, добрі міжособові контакти, позитивну морально-етичну орієнтацію, наявність прагнення дотримуватися загальноприйнятих норм поведінки,

групових і корпоративних вимог, що цілком узгоджується з високим рівнем загального психологічного благополуччя.

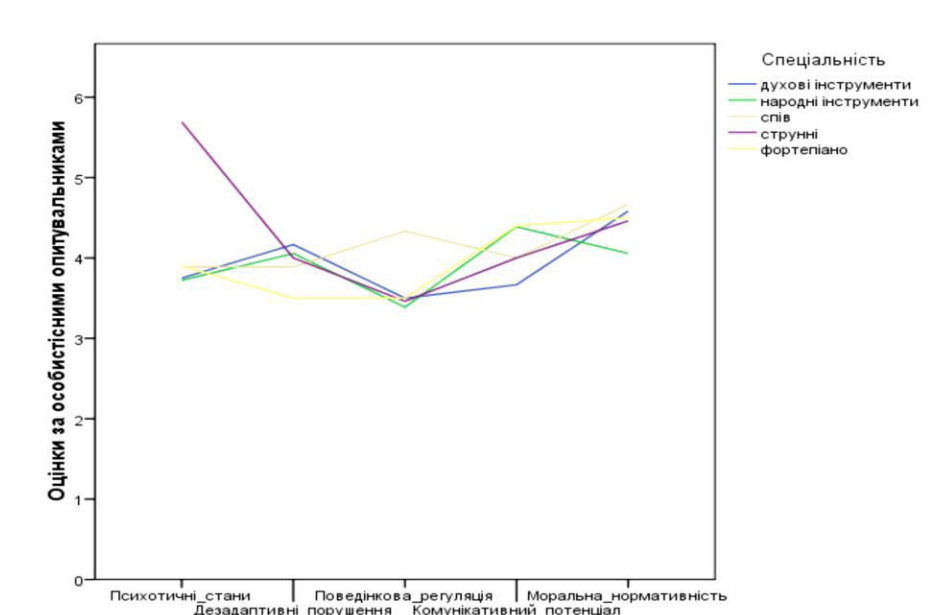

Рис. 1. Порівняння музикантів різних спеціалізацій за шкалами «Адаптивність»

Висновки та подальші перспективи досліджень. Результати аналізу розбіжностей в особистісних характеристиках музикантів-професіоналів та аматорів переконливо підтвердили, на наш погляд, обидві гіпотези даного дослідження.

По-перше, доведено, що професіонали відрізняються від аматорів за рівнем емоційної сенситивності, про що свідчать статистично значущі розбіжності між групами професіоналів та аматорів за показниками: нейротизму як диспозиційної риси особистості і схильності до переживання тривоги, яка, проте, залишається у границях психічної норми. Характерною ознакою особистості музиканта-професіонала є також, за отриманими даними, їх схильність до переживання астеничних станів. Їм притаманна автономність, схильність до ризику, моральної нормативності, що свідчить про певну ізолюваність від соціального оточення. Останнє підтверджується (зокрема, даними внутрішньогрупових розбіжностей у рівнях прояву відповідних особистісних ознак: музиканти-інструменталісти (що грають на більш популярних струнних інструментах і професіонали-співаки, що мають більш тісний контакт із соціальним оточенням), демонструють кращу адаптованість до соціального оточення ніж професіонали інших спеціалізацій. Дослідження підтвердило притаманність професіоналам більш високого емпіричного рівня креативності.

Отже, виявлена більша емоційна вразливість музикантів-професіоналів у порівнянні з аматорами і більш високий рівень їх музичної обдарованості, що надає підстави припустити, що музична діяльність виконує для професіоналів не лише роль засобу самореалізації, але й психотерапевтичну функцію. Це підтверджує нашу гіпотезу щодо усвідомленого вибору музично-обдарованими індивідами професійної діяльності у сфері музичної творчості не тільки як засобу самореалізації.

Отримані у даному емпіричному дослідженні дані пояснюють парадоксальний, на перший погляд, результат, що музикантам-професіоналам, незважаючи на більш високий рівень нейротизму, тривожності, ізолюваності від соціальних контактів з

оточуючими, завдяки високому рівню автономності, характеризуються високими показниками як загального рівня відчуття психологічного благополуччя, так і його складових, зокрема усвідомлення особистісного зростання. Останнє надає впевненості у собі, задоволення собою як суб'єктом діяльності.

Зовнішній парадокс, що виявляється у більш високому переживанні психологічного благополуччя при відсутності загально визнаних диспозиційних передумов для цього (на рівні стійких структурних ознак особистості), ми запропонували пояснити високою ймовірністю переживання обдарованими музикантами стану «поток» (гуманізуючий ефект якого переконливо підтверджений позитивними психологами). Доступність цього емоційно-сприятливого переживання професіоналу, що має високий рівень майстерності у діяльності, яку виконує щоденно, створює невичерпний ресурс для обдарованої людини відчувати суб'єктивне благополуччя.

Подальші дослідження обраної проблеми ми пов'язуємо із спеціальною перевіркою ролі переживань стану «поток» у зумовленні суб'єктивного благополуччя високо кваліфікованих професіоналів у різних видах діяльності. Обрана нами модель дослідження професіонал-аматор (особистісні розбіжності) надає підстави вважати, що встановлена у даному дослідженні закономірність може виявитись універсальною не тільки для представників творчих професій.

Список використаних джерел

1. Аршава, І. Ф. Аспекти імпліцитної діагностики емоційної стійкості людини: моногр. / І.Ф. Аршава, Е.Л. Носенко. – Д.: Вид-во ДНУ, 2008. – 468 с.
2. Блинова О.А. Методика личностно-ориентированной коррекции профессионального развития средствами музыки (на материале психологов, педагогов, музыкантов-исполнителей) : дис... канд. психол. наук:19.00.03. – Москва, 2002, 184 с.
3. Бочкарев Л.Л. Психология музыкальной деятельности. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 1997. – 352 с.
4. Готсдинер М. Музыкальная психология. – М.: NB Магистр, 1993. – 190 с.
5. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / колективна монографія за ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир: Рута, 2006. – 320с.
6. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности. – Питер: СПб., 2009. – 434 с.
7. Кирнарская Д.К. Музыкальные способности – «Таланты-XXI век», 2004. – 496 с.
8. Carlson I., Wendt P.E., Risberg J. On the neurobiology of creativity. Differences in frontal activity between high and low creative subjects // *Neuropsychologia*, 2000. V. 38. – P. 873–883.
9. Coffman, D.D. Musical backgrounds and interests of active older adult band member // *Dialogue in Instrumental Music Education*, 20(1). – 1996. – 25-34.
10. Coffman, D.D. & Levy, K. M. (1997), Senior adult bands: Music's new horizon, *Music Educator's Journal*, Vol. 84 No. 3, pp. 17-22.
11. Coffman, D.D. & Schilf, P. (1998), Band instrument gender associations by senior citizen musicians, *Southeastern Journal of Music Education*, Vol.10, pp. 212-221.
12. Kemp, A.E. Aspects of upbringing as revealed in the personalities of musicians // *The Quarterly Journal of Music Teaching and Learning*. – 1994. – № 5(4), p. 34-41.
13. Kemp, A.E. (1981). The personality structure of the musician. Identifying a profile of traits for the performer. *Psychology of Music*, (1), 3-14.
14. Kemp.A. (1996) *The Musical Temperament Psychology and Personality of Musicians*, Oxford: Oxford University Press.
15. Parncutt R.&McPherson G. *The Science and Psychology of music performance; creative strategies for teaching and learning*. Oxford University Press. – 2002. – 383 p.

16. Güsewell, A; Ruch W. Are musicians particularly sensitive to beauty and goodness? *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, Vol 8(1), Feb 2014, 96-103.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Arshava, I.F. Aspekti implicitnoi diagnostiki emocijnoi stijkosti ljudini: monogr. / I.F. Arshava, E. L. Nosenko. – D. : Vid-vo DNU, 2008. – 468 s.
2. Blinova O.A. Metodika lichnostno-orientirovannoj korrekcii professional'nogo razvitija sredstvami muzyki (na materiale psihologov, pedagogov, muzykantov-ispolnitelej) : dis... kand. psihol. nauk:19.00.03. – Moskva, 2002, 184 s.
3. Bochkarjov L.L. Psihologija muzykal'noj dejatel'nosti. – M.: Izd-vo «Institut psihologii RAN», 1997. – 352 s.
4. Gotsdiner M. Muzykal'naja psihologija. – M.: NB Magistr, 1993. – 190 s.
5. Zdibnosti, tvorchist', obdarovanist': teorija, metodika, rezul'tati doslidzhen' / kolektivna monografija za red. V.O. Moljako, O.L. Muziki. – Zhitomir: Ruta, 2006.- 320s.
6. Il'in E.P. Psihologija tvorcestva, kreativnosti, odarennosti. – Piter: SPb., 2009. – 434 s.
7. Kirnarskaja D.K. Muzykal'nye sposobnosti – «Talanty-XXI vek», 2004. – 496 s.
8. Carlson I., Wendt P. E., Risberg J. On the neurobiology of creativity. Differences in frontal activity between high and low creative subjects // *Neuropsychologia*, 2000. V. 38. – P. 873–883.
9. Coffman, D. D. Musical backgrounds and interests of active older adult band member // *Dialogue in Instrumental Music Education*, 20(1). – 1996. – 25-34.
10. Coffman, D. D. & Levy, K. M. (1997), Senior adult bands: Music's new horizon, *Music Educator's Journal*, Vol. 84 No. 3, pp. 17-22.
11. Coffman, D. D. & Schilf, P. (1998), Band instrument gender associations by senior citizen musicians, *Southeastern Journal of Music Education*, Vol.10, pp. 212-221.
12. Kemp, A.E. Aspects of upbringing as revealed in the personalities of musicians // *The Quarterly Journal of Music Teaching and Learning*. – 1994. – № 5(4), p. 34-41.
13. Kemp, A.E. (1981). The personality structure of the musician. Identifying a profile of traits for the performer. *Psychology of Music*, (1), 3-14.
14. Kemp.A. (1996) *The Musical Temperament Psychology and Personality of Musiciant*, Oxford: Oxford University Press.
15. Parncutt R.&McPherson G. *The Science and Psychology of music performance; creative strategies for teaching and learning*. Oxford University Press. – 2002. – 383 p.
16. Güsewell, A; Ruch W. Are musicians particularly sensitive to beauty and goodness? *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, Vol 8(1), Feb 2014, 96-103.

Arshava I.F., Nosenko E.L., Kutepova-Bredun V.J. The personality characteristics of professional musicians and amateur musicians. The existing research findings as to the differences in the personal structures of professional and amateur musicians are related mainly to the motivational aspects of the personality including social motives, self-expression and self-achievement. The personality traits has less been studied.

The objective of this paper is to demonstrate the differences between the professional and amateur musicians in global personality traits as well as the impact on their psychological well-being and adaptivity.

On a sample of a 122 participants split into two non-equivalent sub-groups of professional and amateur musicians in quasi-experimental fashion differences between the global personality traits and their impact on the individuals' adaptivity and well-being were assessed with Mann-Whitney & Kruskal-Wallis test. Dispositional traits were assessed with four psychodiagnostic methods including Five-Factor Inventory (MacCrae&Costa), the Scales of Psychological Well-Being, Multi-Factor Personal Questionnaire Adaptivity, Creativity test and the Hospital Anxiety and Depression Scales.

It has been found out that professional musicians differ from amateur in higher levels of neuroticism, anxiety, asthenic features and overall level of psychological well-being. It is worth while mentioning in particular that despite high level of neuroticism and anxiety the professional musicians enjoy an overall high level of psychological well-being which has signified the therapeutic and harmonizing role of musical activity on the human-being.

Key words: musicians, amateur, professional, emotional states, psychological well-being.